

KUR'AN-I KERİM'DE LAFIZ MANA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TERACCİ ÜSLUBU- BAKARA SURESİ ÖRNEĞİ

(Sayfa 134-147)

Betül C. ŞEN

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora
betulcsen@hotmail.com
Orcid Id :0000-0003-0810-9417

Öz: Din Dili içerisinde sembolik anlatımla birlikte birçok sanatsal üslubu içermektedir. İfadeler canlılığı ve kendine has anlatımıyla her dem güncelliğini koruyarak insanoğluna hayat suyu olmaya devam etmektedir. İnsanlara düşüncelerinde rehberlik eden Kur'an'ın eşsiz anlatımı içindeki ayetler birçok hikmeti barındırmaktadır. Bir hidayet rehberi ve öğüt verici olan Kur'an'ın sunmuş olduğu mesajların değerini kavramak için ayetler, lafız ve mana bütünlüğü açısından değerlendirilip kavramlar üzerinde mütalaa edilmesi önem arz etmektedir. Kelimelerin niçin, nerede, hangi maksatla kullanıldığı gibi soruların cevaplarının şuurunda olunması kişinin Kur'an'ı daha iyi anlamasına yardımcı olacaktır. Allah ile insan arasındaki ontolojik temelde en belirgin olarak karşımıza çıkan özellik yaratıcının Rahman oluşu ve sonsuz merhamet sahibi olması sebebiyle insana beyan etmeyi öğretmesidir. Aynı şekilde Allah insanlara tefekkür etmeyi, hatırdı tutmayı, nimetlerin sonucunda şükretmeyi, doğruya giden yolu;"لعل"-lealle" lafzı ile öğretmektedir. Kur'an ayetlerini lafzi ve edebi şekillerde okumaya ve araştırmaya yeni inceliklerini keşfetmeye çalışmaktayız. Çalışmamız kapsamında Bakara suresi bağlamında Teracci Üslubunu ele aldık. Ayetler hem Arap Dili ve Belagat ilmi hem de lafız-mana ilişkisi açısından incelenmiş olup yapılan çıkarımlar sonuç kısmında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Bakara Suresi, Arap Dili ve Belagati, Tefsir, Tevil, Lafız, Mana, Teracci Üslubu.

Teracci Style in the context of relationship linguistic and semantic in the Quran. -The example of Surah Baqarah

Abstract: The Language of Religion, with its unique manner of telling in which many symbolic expressions and many artistic styles are included always remains actual and continues to be a fresh water of life for humanity. The verses in the unique narration of the Qur'an, which guides people in their thoughts, contain many wisdoms. In order to grasp the value of the messages presented by the Qur'an that guides and advises, it is important to evaluate and consider the verses in terms of linguistic and semantic integrity. Being aware of the the answers of the questions like why, where and for what purpose words are used would help one to better understand the Qur'an. The most prominent feature between God and man on the ontological basis is that the creator teaches man to declare since Allah is Rahman, that is Allah has infinite mercy. In the same way, Allah teaches people to meditate, to remember, to be thankful for blessings, and guides the way to the right with the "لعل" Lealle "Style. We are trying to read and research the verses of the Qur'an in linguistic and literary ways and to discover new fineness. Within the scope of our study, the Teracci Style will be discussed in the context of Surah Baqarah and will be examined both in terms of Arabic Language and Rhetoric and in terms of the relationship between linguistic and semantic. The inferences to be made within the scope of our review would be evaluated in the conclusion part.

Keywords: The Qur'an, Surah Baqara, Arabic Language and Rhetoric, İnterpretation, Linguistics, Semantic, Teracci Style

GİRİŞ

كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ

İşte Allah Teâlâ ayetlerini böyle beyan buyuruyor, tâ ki aklınızla düşünüp anlayasınız. Bakara 2/242

Kutsal Kitap; sosyal hayat, edebiyat, kozmik evren, sosyoloji ve psikolojiden politikaya kadar birçok alanda insanın merakını celbetmiş bu cazibeye karşı insan kendi kapasitesi oranında okuduklarını anlamaya, anlamlandırmaya çalışmış bunun için birçok yöntem geliştirmiştir.

Dini kaynakları anlamak için “tevil” yorumlama cihetine gidilmiştir. İslami kaynaklarda belli ölçüler çerçevesinde tevil işlemi özgün yerini almış bulunmaktadır.

Kuran-ı Kerim’in anlatım üslubu tefsir ve tevil için uygun zemin oluşturmaktadır. Önüne açılmış başka bir kitap olan evreni yorumlayan insanoğlu ilahi kitabı da anlamlandırabildiği ölçüde daha iyi idrak edebilmek için yorumlar getirmiştir.

“Kur’an’ın anlaşılmasına dair birbirini tamamlayan iki tür yorumlama yöntemi kullanılmaktadır. Bunlardan ilki, metnin zahiri ve literal anlamından hareket eden tefsir; diğeri ise, zahir anlamın ötesinde kişiyi olguların manevî hakikatine yönlendiren tevil yöntemidir. İslam düşünce tarihinde tevil başlangıçta farklı tanımlamalarla ifade edilse ve zaman zaman olumsuz anlamlar yüklense de sonraki dönemlerde teknik bir anlam kazanarak dirayet, ictihat ve istinbatı içerisine alan rasyonel bir yöntem olmuştur. Bu yöntemin uygulamasında akla daha fazla referansta bulunması; yani daha felsefî, sezgisel ve zihni olması, dirayete ağırlık vermesi, analiz ve sentezi kullanması ve istinbata dayanması ön plana çıkmaktadır.” (Özalp,2012: 126)

Kur’an-ı Kerim’de yer alan edatların anlama kattığı manalarla yeni bir bakış açısına ulaşacağımız düşüncesiyle başladığımız bu çalışmada Filolojik tefsirler, Sarf ve Nahiv kitapları, sözlükler ve Kur’an’ı anlamaya yönelik yazılan kitaplardan istifade edilmiştir.

Kur’an’ın sanatsal üslubunun ve edatların manayı zenginleştirmesi noktasında taşıdığı önemin, Teracci bağlamında ele alınmasıyla ilgili ayetlerin tercümelerinde kuvvetli bir anlam zenginliği sağlayacağını müşahede etmekteyiz.

KUR’AN-I KERİM’DE LAFİZ-MANA ve TERACCİ ÜSLUBU

Kur’an-ı Kerim’de birçok konu sanatsal bir üslupla düşünce sınırlarımızı zorlayacak, muhayyilemizi genişletecek ifade tarzı ile anlatılmıştır.

Hikmetin sahibi Hâkim olan Allah tarafından hikmete mebni olarak fert, toplum, mebde ve mead hakkında görüş, biliş, duyuş sahibi olmanın yolu işaret ediliyor.

Yaratılış, varlıklar, din, itikat, ibadet, ahlak, dünya hayatı, toplumsal düzen ve hukuk, peygamberler, tarih, kıssalar, meseller, ahiret hayatında yaşanacak güzellikler ve kaçınılması gereken pişmanlıklar gibi birçok konuda fakih denilecek seviyede derin bilgi sahibi olmaya davet ediyoruz.

Varlık alemi ile sürekli etkileşim ve iletişim halinde bulunan insanoğlu kendi mevcudiyetinin selameti için sürekli bir mücadele içindedir, bunlardan biri de anlam arayışıdır.

“Kuran’a göre Allah’ın kendisine ortak kabul etmediği alanlardan birisi de varlığın yönetimidir. Bütün varlık alemini yöneten mutlak ilim kudret ve hikmet sahibi Allah’tır. Canlı cansız bütün varlıklar üzerinde Allah’ın mutlak egemenliğinin çok yoğun biçimde kurulduğu biyolojik yönüyle Allah’ın egemenliği dışına çıkamayan insanoğlu iradi boyutuyla da Allaha teslim olmaya çağrılmaktadır. İnsanın bu çağrı karşısında direnmesi onun kendi öz varlığına yabancılaşması ve beşerî bütünlüğünün parçalanmasıyla sonuçlanmaktadır.” (Özsoy ve Güler ,2001 :5)

Kur'an'da inanç esasları, ahlaki prensipler, şer'i hükümler, kıssalar, kâinata Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren ayetler, davetler, nasihatler, ibretler, azarlamalar, korkutmalar, emir ve yasaklar, teşvikler ve sakındırmalar insanı düşünceden düşünceye sevk etmekte adeta bir ummandan diğerine daldırmaktadır. Kuranın sanatsal üslubu bizleri derinlemesine düşünmeye davet etmekte, eylemlerinin neticesinin her iki dünya hayatında da neler olabileceğini tek tek sıralamaktadır, üstelik bu anlatımı bıktırmadan, canlı, tiyatral bir ifade tarzı ile yapmaktadır.

Kur'an-ı Kerimi sure veya ayetler halinde okuduğumuzda her birinin kendi içinde inanılmaz bir lafız-mana bütünlüğü sağladığını görüyoruz. Anlamın derinliklerine bizi sevk eden işte bu bütünsellik, siyak ve sibakın uyumudur.

Kur'an; edatlarıyla, edatlardan sonra gelen birbirinden farklı kelimeler ile de bu mana zenginliğini artırmaktadır.

“Bir yerde kapalı olan ifade başka bir yerde açık bir yerde muhtasar olarak verilen fikir diğer tarafta tafsilatlı bir yerde mutlak olan başka bir yerde kayıtlanmış, bir yerde genel ifadeli bir husus diğer yerde tahsis edilmiş şekliyle geçebilir. Buna ilaveten aynı kökten türeyen kelimeler değişik ortamlarda farklı anlamlar kazandığı gibi kök itibarıyla büsbütün farklı olan kelimeler birçok yerde aynı anlamı vurgulayabilmektedir. Nitekim Kur'an ilimlerinden biri olarak kabul edilen “Vücut ve Nezair” ilmi Kur'an'ın bu yönünü inceler.” (Albayrak,1992:22-23)

Özellikle karakterlerin, isimlerin, zaman ve mekânın ötesinde tüm insanlığın ortak vasıflarını anlatan ayetlerde mana zenginliği, anlam derinliği canlı bir şekilde artmaktadır.

Japon asıllı Toshihiko İzutsu Kur'an'ın mana bütünlüğü ile ilgili şöyle der: “Görülüyor ki manalar yalnız başına değil daima bir sistem veya sistemler içinde değer kazanır. Şimdi biz Kur'an'ı alıp içindeki kelimeleri bizim görüş açımızdan gözden geçirirsek başlıca iki şey gözümüze çarpar. Bunlardan biri izaha muhtaç olmayacak kadar açıktır, diğeri ise bunun kadar açık değildir. Bir göz atışla anlaşılmaz.” (İzutsu:26)

Kur'an yorumlarını kendi bütünlüğü içinde yapmak ayetler arasındaki bağlantıyı hatırd tutmak yanlış ve manasız birtakım ibarelere düşmekten okuyanı koruyacaktır öyle ki nüzul sebeplerini bilmeyen, tarihi arka plan bilgisine sahip olmayan bir kişinin Kur'an okuması dahi onda ciddi bir anlam zenginliğine sebep olacaktır. Çünkü muayyen bir konuyu anlatırken devamında gelen genel ifadeler muhatabın zihninin serbest düşünmesini teşvik edici bir unsur olmaktadır.

İzutsu, izafi manayı da şöyle açıklamaktadır: “Kelimenin manası, bu esas manadan ibaret değildir. Burada ikinci bir mana daha vardır. Kur'an içinde kitap, dinî bir kutsallıkla çevrili önemli bir mana kazanır. Çünkü kelime, tanrısal vahiy fikrine yakından bağlıdır. İşte bundan ötürü basit kitap kelimesi, özel sistem içerisinde yer alınca, sistemin diğer düşünce ve kanaatleriyle irtibat kurar. Onlardan yeni elemanlar alır. Çoğunlukla yeni elemanlar, kelimeyi öyle etkiler ki onun asıl manasını kökünden değiştirir. Böylece kitap kelimesi, İslâm düşünce sisteminde Allah, vahiy, tenzil, nebi ve ehl-i kitap (Hıristiyan, Yahudi vs. gibi vahiy mahsulü kitaplara sahip olan kimseler) kelimeleriyle yakından ilişki kurar. Bundan dolayı Kur'an'da bu kelime geçince, ilgili bulunduğu diğer kelimelerle münasebeti içinde anlaşılmalıdır. Bu bağlılık, kitap kelimesine özel ve çok karışık bir semantik anlam verir. Eğer kelime bu sistemin dışında olsa kesinlikle bu manayı taşımaz. Şuraya da işaret edilmelidir ki kelime, Kur'an'da olduğu sürece bu anlam, kitap kelimesinin manasının bir kısmıdır ve bu mana, kelimenin esas manasından çok daha önemlidir. İşte ben, kelimenin kökünden gelmeyen fakat içinde bulunduğu münasebet sisteminden doğan bu manaya izafi (görelî) mana diyorum. İki mana arasında bir ayırım yapmak için bu ismi veriyorum. Kitap kelimesi, kendi başına bildiğimiz basit anlamı ifade eder. Aynı kelime, vahiy alanında “Kur'an” demektir. Kısaca ifade etmek gerekirse esas mana, kelimenin her zaman taşıdığı asıl manadır. İzafi mana ise, kelimenin içinde bulunduğu özel sistemden, bu sistemdeki diğer kelimelerle olan münasebetinden kazandığı özel manadır.” (İzutsu:26-27)

Kur'an ifade tarzında tarihî olayları, kıssaları zaman, mekân ve şahısların ötesinde anlatır. Arapçada hayli fazla olan zamir, edat ve gramere ait Arapça dil yapısından kaynaklanan kavram, kelimeler ve harflerin tınısıyla birlikte bu ifadeler okuyucuya adeta canlı birer tiyatro sahnesinde olduğu intibasını verir.

Kur'an'daki anlam arayışında maksadımız tabiri caizse “üzüm yemek, bağcıyı dövmek değil.” Olaylardan ibretler, dersler çıkarmak, yeni anlamlara yelken açmak. Yoksa tarihi kıssalarda şahıslar üzerinden sicil kaydı oluşturmak değil. Hal böyle olunca anlam sürekli olarak katlanarak artmaya devam etmektedir.

Kur'an üslubu kolay anlaşılır ifadelerin yanı sıra bazı anlatımlarında kapalı ifade tarzları kullanmıştır." Ama bu belirsizlik hiçbir zaman mesajın anlaşılır ve kavranabilir olma özelliğini kaybettirmez. Kaldı ki aşağıda anlatacağımız üzere Kur'an müphem bıraktığı bazı şeyleri yine kendi bünyesi içerisinde açıklama yoluna gitmiştir. Tarihi süreçlerde Kur'an ilimlerinden biri olarak ortaya çıkan "مِهْمَاتُ الْقُرْآنِ Mübhematü'l-Kur'an" ilmi Kur'an'ın hemen bütün müphemlerine bir şahıs ve yer ismi vermeyi kendisine görev edinmiş ve bu konuda eserler yazılmıştır. (Albayrak,1992:107)

Kur'an'da kelimelerin mana zenginliği açısından özel olması haricinde Kur'an'ın kullanmış olduğu mecazi dilin de anlam çeşitliliğine ve ifadelerin vurucu olmasına yapmış olduğu etki de oldukça tesirlidir.

Kur'an lafzıyla okuyan herkesin kendisiyle arasında bir anlam ilişkisi kurduğu, kendisine bir şeyler fısıldadığı, hatta musikisindeki ahenkle hayat veren bir nefes olduğu hepimizin malumudur.

"Mecazi dilin başka alanlarda olduğu gibi teoloji alanında da getirdiği olumlu şeyler vardır. Sözelimi bunlar temel dini ifadelerin ortaya çıkardığı problemlerin anlaşılmasında önemli bir ipucu sağlayabilir. Mecazi dilin insanların duygularını etkileme ve hayal güçlerini genişletme gibi önemli bir gücü vardır. Din dilinin belli bir yere kadar yaptığı da budur. Onun şiirselliği ve sembolizmi kendisine köklü ve yüce duygular uyandırma gücü verir. Bu bir yerde din dilinin salt zihni ve metafizik bir dil olmadığı anlamına gelir. Çünkü din dili çok ince ve anlaşılması son derece güç konularda insanın en derin tecrübe ve infiallerine tecrübe olacak şekilde konuşur." (Koç:120)

Lafzi literal anlama lafızların taşıdığı anlamların terkip ve cümlelerin araştırılması ayrıca kapalı bağlantıların ve tarihsel işaretlerin açığa çıkarılması gerekir. Bütün bu çalışmalar büyük ölçüde araştırmacının kültürel birikimine bağlıdır. Müfessirler konumuz açısından sözü geçen bu kültürel birikimin tefsircide bulunmasını şart koşmuşlar. Usulcüler ise kitaplarının önsözünde bunun sınırlarını çizmişlerdir. (Halefullah,2002:47)

Bu alanda Müfessirlerin hemen hepsinin geniş bir ilim yelpazesinde birçok alanda uzmanlaşmış olduklarını tarihi bilgiler ışığında bilmekteyiz.

Edebi Anlatım tarzı için metinde bulunan düşünsel, duygusal ve sanatsal değerleri belirlemek gerekiyor. Burada metinde bulunan tabloları ve görüşleri ele alıp bu tablo ve görüşlerin arkasında metin sahibinin doğrudan ifade etme gereği duymadığı (dolaylı anlattığı) bazı hususları araştırıyoruz. Bu ya metnin kendinden anlaşılıyor veya metnin ilk muhataplarının anladıklarından tespit ediliyor. Kanaatime göre edebi anlama konusundaki bu yaklaşım küçük istisnalar dışında yeni bir yaklaşımdır. (Halefullah,2002:47)

Kur'an'a edebi yaklaşımlar, söz ve sanat incelikleri bizi tekrar kendisine hayran bırakacak şekilde anlaşılmaya ve yeni çalışmalar yapılmaya devam etmektedir.

Din dili konusunda karışıklığa yol açan nedenlerin başında bu dilin anlam durumuyla ilgili üç boyutun hakkını verememek ve bunları ayırt edememek gibi nedenler gelmektedir. Bazı yorumcular sadece semantik boyuta ağırlık vererek sanki dini ve teolojik söylem salt tümdengelim mantıklı sistemden başka bir şey değilmiş gibi, onu mantıklı sonuçları bakımından değerlendirme yoluna gitmişlerdir. Bazı düşünürler sistem ve atflar teolojik dilin hayati bir parçası değilmiş gibi sadece dili kullananla ilgili çeviri yönleri üzerinde durmuşlardır. Mantıkçı pozitivism çizgisindeki başka bazı filozoflar ise dilin sadece atf ve anlamlılık gibi boyutuna ağırlık vererek din dilinin öteki iki boyutunu görmeme gibi bir hatayı işlenmişlerdir. (Koç:272)

"Kimi klasik edebiyatçılar belagat kitaplarında sadakat gerçeklik kavramını tarif ederken sanatsal veya edebi gerçeklik konusuna değinmişlerdir. Mantıksal rasyonel gerçeklik konusu üzerinde dururken edebi araştırma üzerinde yoğunlaşmak zorunda kalmışlar ve şu tanımları tercih etmişlerdir: Sadakat gerçeklik sözün vakıaya uygunluğudur. Edebiyatçıların bu kendilerinin dışındaki müfessir ve din bilginlerini Kur'an'da ve peygamberin sözlerinde edebi ölçüt ve sanatsal gerçeklik bulunmasını inkâr etmeye yöneltmiştir." (Halefullah,2002:192)

"Bir ifadenin doğru olup olmadığını eksiksiz bir şekilde söyleyebilmem için zorunlu olarak önce şu üç şeyi yerine getirmeliyim:

- 1-ifadenin ne anlama geldiğini bilmek,
- 2-Onu doğrulamanın doğru yolunu bilmek

3-Ona inanmak için iyi bir delile sahip olmak.” (Wilson ,2002:86)

“Biz rasyonel gerçekliğe inandığımız gibi edebi gerçekliğe de inanıyoruz. Mantıksal gerçekliği tanıdığımız gibi sanatsal gerçekliği de kabul ediyoruz. Mantıksal gerçeklik sözün vakiyaya uygunluğu ide sanatsal gerçeklik de duygunun ve hayalin oluşturduğuna sadakattir. İnsanın iç dünyasında yankılanan görüş, düşünce, duygu ve hislere sadakattir. Dayanak yapacağımız eski bir söz gerekiyorsa bu sözün inanca mutabakatıdır.

Sanatsal gerçeklik meselesi sadece temsil ile ilgili olmayıp aynı zamanda mübalağa gibi belagat meseleleriyle ilgilidir. “(Halefullah,2002:192)

TERACCİ VE TERACCİ EDATLARI

TERACCİ -ترجى: Meani ilminin İnşa bahsinde temenni edilen şey imkân dahilinde ise buna Teracci denmektedir. Lealle لعل ve Asa عسى ile Teracci cümlesi oluşur. İsmi nasb haberini ref eder.

LEALLE-لعل: Fiile benzeyen lealle harfi de reca manasını ifade etmektedir. Reca veya Teracci vukuu beklenen bir şeyin beyan edilmesidir ki Türkçemizde umarım ki, umulur ki, ola ki, belki, ihtimal ki, inşallah gibi kelimelerle ifade edilir. (Akdemir,1999:133)

Lealle edatında şu manaların bulunduğu bilgisi verilmiştir.

1-Teracci-Tevakku:

لعل الله يرحمنا

“Umulur ki Allah bize merhamet eder.”

2-İşfak: Merhamet ederek sakındırmak,

3-Ta’lil: Sebep edatı “-key -كى” olarak

Kisai (v. 189/805) ve Ahfeş (v. 177/793) bu görüştedirler. Bakara 53, Al-i İmran 123, Ta-ha 44

وَإِذْ أَنْبَأْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

Hani, doğru yolu tutarsınız diye Mûsâ’ya Kitab’ı (Tevrat’ı) ve Furkan’ı vermiştik. 2/53

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرِ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Yemin olsun, siz son derece güçsüz iken Allah size Bedir’de yardım etmişti. O hâlde Allah’a karşı gelmekten sakının ki şükretmiş olasınız.3/123

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيْسَ لَعَلَّ يَنْتَكِرُ أَوْ يَخْشَى

Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt alır yahut korkar. Ta-ha 21/44

4-İstifham:

Kufe ekolü bu manayı beyan etmişlerdir. İbn-i Malik’in bu konudaki görüşüne tabi olmuşlardır. (Yakup:390)

“وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّه يُزَكِّي

“Ne bilirsin, belki de o arınacak,” Abese 42/ 3

5- Teşbih: ((كان) Keenne ,sanki, gibi manasına. (Zerkeşi:394)

وَتَتَّجِدُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ

Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?

Şuara 26/129

6- Tama' اشفاق ve طمع kelimesidir. (Firuzabadi,1987:1364)

İtma', yüreklendirme, beklentiye sevk etme, umut verme teşvik etme ,arzu ve istek uyandırma

7-Harf-i Cer: "Lealle" kelimesinin "umulur ki, belki, ola ki "manaları vardır. Yedi çeşit lealle bulunmaktadır. Biz bunlardan birini ele alacağız bu da Ukayl lehçesine göre cer harfidir.

لعل الله فضلكم علينا

بشيء ان امكم شريم

"Umulur ki Allah, Şerim'i size önder yapmakla sizi bize üstün kıldı."

ادع اخرى ، وارفع الصوت جهرة

لعل ابي المغوار منك قريب

"Ona bir kez daha çağır, sesini yükselt belki Ebu-l Miğvar sana daha yakındır, dedim."

Yine Ukayl kabilesine göre lealle'nin başındaki lam hazfedilerek sonundaki şeddeli lam fethalı ve kesreli alli- alle لـşeklinde okunabilir. Buna cer harfi olarak Kur'an'da örnek yoktur." (Kurt,1999:185-186)

Lealle لعل Kuran-ı Kerim'de 129 defa yer almıştır.3 ayette munfasıl diğer 126 ayette ise muttasıl zamirlere bitişik olarak geçmektedir.

Bakara, 2/21, 52, 53, 56, 63, 73, 150, 179, 183, 185, 186, 187, 189, 219, 221, 242, 262; Al-i İmran, 3/72, 103, 123, 130, 132, 200; Maide, 5/6, 35, 89, 90, 100; Enam, 6/42, 51, 65, 69, 151, 154, 152, 153, 155; A'raf, 7/26, 57, 63, 69, 94, 130, 158, 164, 168, 171, 174, 176, 204; Enfal, 8/26, 45, 57; Tevbe, 9/12, 122; Hud, 11/12; Yûsuf, 12/6, 42, 46, 62; Rad, 13/6; İbrahim, 14/25, 37; Nahl, 16/14, 15, 44, 78, 81, 90; Kehf,18/6; Taha, 20/10, 44, 113; Enbiya, 21/13, 31, 58, 61, 111; Hac, 22/36, 77; Müminun, 23/49, 100; Nur, 24/1, 27, 31, 56, 61; Şuara, 26/40, 129; Neml, 27/7, 46; Kasas, 28/29, 38, 43, 46, 51, 73; Rum, 30/27, 28, 41, 46; Secde, 32/3, 21; Fâtır, 35/12; Yâsin, 36/45, 74; Ğâfir, 40/32, 67; Fussilet, 41/26; Zuhruf, 43/3, 10, 28, 48; Duhan, 44/58; Casiye, 45/12; Ahkaf, 46/27; Hucurat, 49/10; Zariyat, 51/49; Hadid, 57/17; Haşr, 59/21; Cuma, 62/10; Abese, 80/3.

Surelerde geçtiği ayet sayısı da şu şekildedir:

Bakara 17, Âl-i İmrân 6, Mâide 5, En'âm 9, A'râf 13, Enfâl 3, Tevbe 2, Hûd 1, Yûsuf 5, Ra'd 1, İbrâhîm 2, Nahl 6, Kehf 1, Tâhâ 4, Enbiyâ 5, Hac 2, Mü'minûn 2, Nûr 5, Şuarâ 3, Neml 2, Kasas 7, Rûm 2, Secde 3, Fâtır 1, Yâsîn 2, Zümer 2, Ğâfir 2, Fussilet 1, Şuarâ 1, Zuhruf 4, Duhân 1, Câsiye 1, Ahkâf 1, Hucurât 1, Zâriyât 1, Hadid 1, Haşr 1, Cuma 1, Talâk 1, Abese 1.

BAKARA SURESİNDE TERACCİ EDATLARI ve AYETLERİN LAFİZ MANA YÖNÜYLE İNCELENMESİ

Bakara Suresi: Mushaf tertibine göre 2.sıra nüzul zamanına göre 87.sırada yer alan Bakara suresi Kur'an-ı Kerimin 286 ayeti ile en uzun suresidir. Ayet-el Kürsiyi içerdiği için (الْكَرْسِيُّ) Kürsi; Kur'an'ın zirvesi olduğu için (سَنَامُ الْقُرْآنِ) Senamü'l - Kur'an ; Kur'an'ın geniş bir özeti ve nurunun parlaklığı sebebiyle de (الزَّهْرِي) Zehra isimleriyle anılmıştır. Bakara ismi ise 67-71 ayetlerinde anlatılan kıssa sebebiyle verilmiştir.

Bakara suresinde lealle edatı ile geçen ayetler şu şekildedir:

21, 52, 53, 56, 63, 73, 150, 179, 183, 185, 186, 187, 189, 219, 221, 242, 262 ayetlerini inceleyeceğiz.

Takva Lafzı ile:

1.1.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan rabbinize kulluk edin ki takvaya eresiniz. 2/21

Takva kelimesinin türetildiği fiil kökü “وقاية- vikaye” bir şeyi eziyet ve zarar veren şeylerden korumak demektir. Fiilin geçişsiz halini ifade eden “اتقى-itteka” da bir tehlikeden sakınmak, çekinmek ve korkmak gibi anlamlara gelmektedir. Takvanın terim anlamı ise, “nefsi günaha götüren şeylerden korumaktır.” Takvanın bundan başka tanımları da yapılmış ancak görülen o ki bu terimin anlamıyla ilgili alimlerin birleştikleri ortak nokta onun, Allah ile kul arasındaki ilişkileri engelleyen her şeyden uzak durmak, din ve ahlakın sakıncalı bulunduğu tutum ve davranışlardan kaçınmaktır.

“Kur’an’da türevleriyle birlikte 230 yerde zikredilen takva kavramı hem Mekki hem de Medeni ayetlerde yer almaktadır. Mekki ayetlerde müşrikleri muhatap alan bu kelime Allah’ın ahiretteki azabından çekinme, sakınma ve korkma manasını ifade ederken buna karşılık Medeni ayetlerde Allah’a duyulan derin saygı anlamına gelmektedir.” (Demirci,2008:266)

“Beyzavi der ki; Yüce Allah önceki ayetlerde mükellef gurupları sıra ile zikrettikten sonra bu ayetlerde dinleyiciyi tahrik etmek ve gayrete getirmek ibadetin önemini ve onun şanınin yüce olduğunu göstermek için üçüncü şahsa hitaptan ikinci şahsa hitaba dönerek doğrudan doğruya “ey insanlar” diye hitap etti. Önemine binaen Allah’ın kullarına nida ettiği her şeyin vurgulu ve açık bir şekilde nida edilmesi gerektir.” (Sabuni,2003 :62)

“Alle-ع-ل ve Lealle-لعل” kelimeleri dilde, işin sonunu bilmeyen kimsenin bir şeyi ummasını ifade eder. Allah tarafından ise muhatabın ummasına yönelik talebi ifade eder. Çünkü Allah için hiçbir şey bilinmez, gizli değildir. Bu tıpkı bizim için şaşırma, Allah kavlinde ise “şaşırtma “anlamına gelen كيف-keyfe-nasıl-kelimesi gibi.

Farsçada bu şöyle ifade edilmiştir. Teracci ummak, tercih ümit taşımak, taaccüb şaşırma; ta’cib şaşkınlık içinde bulunmaktır.

Umulur ki ifadesinin kulların ummasını talep etmeye yönelik bir ifade olarak değerlendirilmesine göredir.” (Nesefi, 2015 :571)

“Ayetin sonundaki “lealleküm teteguun” cümlesi “u’buduu” fiilinin failinin halidir. Buna göre mana şöyle olur: Hidayet ve felahi elde etmiş Allah Teâlâ’nın yakınlığını kazanmış müttteki kulların yoluna girmek ümidiyle Rabbimize kulluk edin.” (Acibe, 2015:279)

“Sizden takva beklentisi gerçekleşsin diye ibadet edin” manasını elde edecek şekilde lealle edatını “ibadet ediniz” fiiline bağlı olarak da ta’lil manası verilmiştir. (Ukberi, h502:38)

Kulluk: ibadetin ilk adımı götüreceği nihai nokta ise takvadır bu bilinci oluşturan düşünce ise Allah’ın tüm insanların yegâne yaratıcısı olduğunu hatırlama tutmaktır.

1.2.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

Hatırlayın ki, sizden sağlam bir söz almış, üzerinize de dağı kaldırmıştık. “Size verdiğimiz sıkı tutun, onda bulunanları daima hatırlayın; umulur ki korunursunuz” (demiştik) 2/63

“Ey İsrailoğulları! Tevrat’taki emirlerimi uygulamak üzere sizden yeminle söz aldığımız zamanı hatırlayınız zaman Tur dağıni siyah bir bulut gibi üzerinize kaldırdık ve size Tevrat’taki emirlerimizi azim ve ciddiyetle alıp onlarla amel edin onda olan emirleri koruyun, unutmayın ve onlardan gafil olmayın dedik. Emirlerimize uyarmanız dünyada helakten, ahirette de azaptan kurtulursunuz. Bu cümlenin başka bir manası,” umulur ki müttkilerden olursunuz.” demektir.” (Sabuni.2003 :108)

1.3.

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

Kıyasa sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri, umulur ki sakınırsınız.2/179

Arap Dili ve Kuran belagati ile ilgilenen alimler “Kıyasa sizin için hayat vardır” sözünü son derece belîğ ve veciz bir söz olarak kabul etmektedirler. Bu ayet dört önemli kelimeyi ihtiva etmektedir.

Kıyas cezayı suçun misliyle takdir etmekte hayat olmasının takdirini ve pratize edilmesini elbab olan yani aklın özüne sahip olanlara yönelmiş bunun neticesinin ise bireysel ve toplumsal hayatta korunmuş olmaya götüreceğini lealle edatı ile birlikte zikretmiştir. Birçok tehlikeden bu sayede korunmuş olunur özellikle de öldürmek fiilinin yaygınlık kazanmasından. Kıyas ve hayat birbirine tezat iki kavram gibi görünse de suç engellemek ve korunmak için gereken bir hükümdür.

“Böylece sakınırsınız” yani ruhları nasıl kalıcı kılabileceğini ve canları nasıl koruyabileceğinize dair kıyasın getirilerini size gösterdim ki sakınasınız kıyası titizlikle uygulama ve onunla hükmetme konusunda takva sahipleri gibi davranırsınız” (Zemahşeri,2016 :602)

1.4.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

Siz ey iman edenler! Oruç size farz kılındı. Sizden önceki toplumlara farz kılındığı gibi... Böylece belki sakınırsınız. 2/183

Orucun fiziksel sağlığı korumada ve sosyal hayatta denge oluşturmadaki etkileri bilinen tezahürleri arasındadır, Bünyeyi ifsattan toplumu ise vurdumduymazlık, umursamazlık tuzaklarından koruyup diğerkâmlık aşilayarak korunanlar arasına dahil olunur şeklinde yapıcı unsurları barındıran bir sakınma teşvik edilmiştir.

1.5.

أَجَلٌ لَكُمْ لِبَيْتَةِ الرَّفْتِ إِلَى نِسَابِكُمْ هُنَّ لِبَاسُكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسُ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ آتُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوا لَهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

Oruç gecesi kadınlarınıza ilişmeniz size helâl buyuruldu, onlar sizin için bir libas siz de onlar için bir libas mesabesindeyiz, Allah nefsinize emniyet edemeyeceğinizi bildiği için müracaatınızı kabul buyurdu ve sizden affetti, şimdi onlara mübâşerette bulunun ve Allah'ın sizler için yazdığını isteyin ve tâ fecrin beyaz ipliği siyah iplikten sizce seçilinceye kadar yiyin için, sonra da ertesi geceye kadar orucu tam tutun, bununla beraber siz mescitlerde itikâf halinde iken onlara mübâşerette bulunmayın, bunlar Allah hudududur sakın onlara yaklaşmayın, böyle ayırt ediyor Allah âyetlerini insanlara ki sakınıp korunsunlar.2/187

Şükretmek lafzı ile:

2.1.

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Bundan sonra da (akıllanıp) şükredersiniz diye sizi affetti. 2/52

Affedilmek şükür gerektiren bir nimettir. Bunun akabinde beklenen, umulan, olması gereken şükretmektir.

Ayette geçen lealle ifadesi bu gibi yerlerde şüphe bildirmez, teşvik ifade eder.

2.2.

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Sonra ölümünüzün ardından sizi dirilttik ki şükredesiniz.2/56

2.3.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

O (sayılı günler), doğruyu eğriden ayırma, gidilecek yolu bulma konusunda açıklamalar ve insanlara rehber olarak Kur'an'ın indirildiği ramazan ayıdır. Artık içinizden kim bu aya yetişirse onu oruçlu geçirsin. Kim de hasta veya yolcu olursa, başka günlerden sayısınca tutar. Allah sizin için kolaylık istiyor, güçlük çekmenizi istemiyor. Sayıyı tamamlamanız, size doğru yolu göstermesinden ötürü Allah'ı tazimle anmanız için ve şükredesiniz diye (uygun hükümler gönderiyor.) 2/185

Kuran-ı Kerimle muhatap alınmak, önceliklere yazıldığı gibi orucun yazılması, orucun zorluklarının kolaylığa tebdil edilmesi, Allah'ı, hükümlerini büyülemek, tekbir etmek hem şükretmeye götürmekte hem de şükretmeyi gerekli kılmaktadır.

Ömer Neseфі: “Şükredesiniz diye /umulur ki şükredersiniz. Bana şükretmeye, bana ibadet etmeye ve benim dinime girmeye sizi sevk etsin, ilzam etsin diye “şeklinde olduğunu beyan etmiştir. (Neseфі,2015:1020)

Hidayet Lafzı ile:

3.1.

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

Ve bir vakitte Musa'ya kitap ve Furkan vermiştik. Tâ ki hidâyete eresiniz.2/53

Kitap ve hakkı batıldan fark ettiren Furkan size temyiz yeteneği kazandırmakta olup doğru yoldan şaşmayasınız diye size verilmiştir.

2/52-53: “Siz bu son derece çirkin işi yaptıktan sonra Allah'ın vermiş olduğu nimetlere şükredip artık O'na itaate devam edersiniz diye bu çirkin suçunuz bağışladık. Musa'ya hakkı batıldan ayıran Tevrat'ı verdiğimiz ve onu mucizelerle desteklediğimiz zamandaki nimetimi de hatırlayın. Umulur ki o kitabın ayetlerini düşünmek ve ondaki hükümlerle amel etmek suretiyle hidayete eresiniz.”

3.2.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَحْسَبُوهُمْ وَاحِشُونَ وَلَا تَمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

Her nereden çıkarsan, yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir. Nerede bulunursanız yüzünüzü yine o tarafa döndürün ki, -haksızlığa saplanmış olanları dışında- insanların aleyhinize kullanacakları bir delil bulunmasın. Onlardan korkmayın, benden korkun. Ve bir de size nimetimi tamamlayayım, siz de hidayete eresiniz .2/150

“Bu ayetle Kâbe-i Muazzamaya dönmek üçüncü defa emredildi. Bu emrin tekrarlanmasında şu fayda vardır: Beyt-i Makdise dönmek ilk nesh edilen şer'i hükümdür. Şüpheyi gidermek, emrin muhtevasını gönüllere yerleştirmek ve tekit etmek için tekrara ihtiyaç duyulmuştur.

Allah kible işini size öğretti ki Yahudiler aleyhinize delil getirip de: Dinimizi inkâr ediyor, kiblemize uyuyor demesinler, sizin aleyhinize ellerinde bir hüccet bulunmasın veya müşrikler “Muhammed İbrahim'in dinine uyduğunu iddia ediyor, fakat onun kiblesine uymuyor demesinler. Ancak insanlardan Kabe'nin değiştirilmesi ile ilgili hiçbir sebep kabul etmeyen inatçı zalimler müstesna. Onlara hüccet getirseniz de kabul etmezler. Onlardan korkmayın, benden korkun. Size olan nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulasınız. Yani kibleinizi Atanız İbrahim'in kiblesine çevirdik ki size olan nimetimizi tamamlayalım ve size dünya ve ahiret saadetini nasip edelim. “(Sabuni,2003:185)

Akletmek lafzı ile:

4.1.

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

Sonra “(kesilen ineğin) bir parçasıyla maktule vurun” dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size âyetlerini gösterir. 2/73

“Bunun içindir ki biz “sığırın bir parçası ile maktule vurun dedik. O dirilir ve size katili bildirir. Allah bu maktülü gözlerinizin önünde dirilttiği gibi ölüleri de kabirden çıkartacak ve düşünüp tefekkür edesiniz ve Allah’ın her şeye kadir olduğunu anlayasınız diye size kudretinin delillerini gösterecektir.”

Ömer Nesefi der ki:” Umulur ki akledersiniz” Burada akıl sahibi kimseler olmaları kastedilmemektedir çünkü onlar zaten akıl sahibi kimselerdi. Ancak anılan şöyledir: Ölünün dirilmesi ve benzeri mucizeleri gördükten sonra dininiz konusunda mükellef olduğunuz şeyleri düşünün. Kaffai şöyle demiştir: Bu başlangıç cümlesidir. Yani anlamı şöyledir: Allah Hz Muhammed konusunda size mucizelerini gösteriyor. Onun aracılığı ile size ancak kendisi haber verdiği zaman bilinebilecek gayb bilgilerini haber veriyor. Bunu da siz aklınızı başımıza alın ve onun sizi davet ettiği şeyi kabul edin diye yapıyor. Burada akletme ifadesi” bunu aklet” cümlesinin “bunu iyi anla, belle” anlamında olduğuna benzer şekilde kullanılmıştır. (Nesefi ,2015:1020)

4.2

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

Aklınızı kullanasınız diye Allah size âyetlerini işte böyle açıklıyor. 2/242

Tefekkür etmek lafzı ile:

5.1.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

Sana içkiyi ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde insanlar için büyük zarar ve bazı faydalar vardır; zararları da faydalarından büyüktür. Sana neyi infak edeceklerini de soruyorlar. De ki: İhtiyaç fazlasını. Allah sizin için âyetlerini işte böyle açıklıyor ki düşünesiniz. 2/219

İçki ve infak konusunun beyan edildiği ayet tefekküre davet ediyor. İnsan bunların üzerinde durup fayda ve zarar mukayesesi yaptığı zaman zararının faydasından çok daha fazla olduğunu idrak edebiliyor. Aynı zamanda ihtiyaç fazlasını infak etmenin de sosyal adalete katkıda bulunacağı ve mutluluğun hep birlikte yaşanacak bir duygu olduğunu göz önüne getirebilecektir. Belki böylece siz düşünürseniz sonuç böyle olur.

5.2.

أَيُّدُ أَحَدِكُمْ أَنْ تُكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَجِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

Sizden biri arzu eder mi ki, hurma ve üzüm ağaçlarıyla dolu, içinde ırmaklar akan ve kendisi için orada her çeşit meyvenin bulunduğu bir bahçesi olsun da bakıma muhtaç çocuk çocuğu varken kendine ihtiyarlık gelip çatsın, bahçeye de içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıp kül etsin! Düşünesiniz diye Allah önünüze açık işaretler koyuyor .2/266

“İşte düşünüp anlayasınız diye Allah size âyetleri açıklar.” Yani ey akıl sahipleri, siz düşünün ve ibret alın diye Allah Teala âyetlerini böylece indirir ve size misaller verir. “(Nesefi,2019:740)

İrşat olmak, doğruyu bulmak lafzı ile:

6.1.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

Ve şayet kullarım sana benden sual ettilerse muhakkak ki ben çok yakınımdır, bana dua edince duacının duasına icabet ederim o halde onlar da benim davetime koşsunlar ve bana hakkıyla iman etsinler ki rüşd ile gidebilsinler.2/186

Rüşd kelimesi ğayy kelimesinin zıddı mefhumdur. Müfessirler ayetin bulunduğu sıra sebebiyle iftarda dua etmeye teşvik edici bir ifade olduğu yorumunu yapmışlardır.

“Bezvavi bu ayetin tefsirinde demiştir ki: Allah-ü Teala kullarına önce Ramazan orucunu emretti, onları tekbir ve şükür vazifelerini yerine getirerek sayıyı tamamlamaya teşvik etti. Peşinden de kendisinin onların bütün hallerini bildiğini, sözlerini işittiğini, dualarına icabet ettiğini ve amellerine karşılık verdiğini bildiren bu ayeti getirdi, bunu önceki emri kuvvetlendirmek ve onu yapmaya teşvik için yaptı.” (Acibe,2021:534)

Felah bulmak lafzı ile:

7.1.

بَسْئَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Sana hilâlleri soruyorlar. De ki: “Onlar insanlar ve hac için vakit ölçüleridir. Erdemlilik asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir; fakat erdemlilik kişinin Allah’a saygılı olmasıdır. Evlere kapılarından gelin; Allah’a saygılı olun ki kurtuluşa eresiniz. 2/189

Doğru yöntemle, doğru eylemleri, doğru zamanda yapmak; Allah’a karşı olan takva duygusundan kaynaklanmakta yani yaratılış amacına uygun hareket etme niyet ve eyleminden doğmaktadır ki bu da insanı felaha, kurtuluşa götürmektedir.

Hatırda tutmak, zikretmek lafzı ile:

8.1.

وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَا مَؤْمِنَةً خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَا أُعْجِبُكُمْ أَوْلِيَّكُمْ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Şundan emin olun ki imanlı bir câriye, sizin hoşunuza gitse de müşrik bir hür kadından iyidir. İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan erkeklerle de kadınlarımızı evlendirmeyin. Şundan da emin olun ki imanlı bir köle, sizin hoşunuza gitse bile müşrik bir hür kişiden daha iyidir. Onlar insanları ateşe çağırırlar, Allah ise izni ile cennete ve bağışlanmaya çağırır, gereklikçe hatırlasınlar diye insanlara âyetlerini açıklar.2/221

عسى ASA

Mukarebe-yaklaştırma -fiilleri arasında yer almaktadır. Efal-ü reca عسى fiilleri denilmektedir. Ümit ve acıma anlamlarını kapsadığı ifade edilir. Efal-ü reca fiilleri asa عسى hara حرى ihlevlega'dır احلوق

Asa عسى umulur ki anlamını taşımaktadır.

“Asa fiili yaklaştı manasına tam fiil olarak da kullanılır.

Bu durumda faili yine ان 'en den sonra ki bölümdür. عسى ان ياتي حاله "Halid'in gelmesi yaklaştı."

Muzari çekimleri yoktur. Yani camid donmuş fiiller gurubundandır. Asa fiili genellikle ان ile kullanılır. Daha ziyade asa fiili sabit kalır, devamındaki cümle çekimli getirilerek kullanılır.

Misalen : عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا

Umulur ki Rabbiniz size merhamet eder. Eğer yine eski duruma dönerseniz, biz de (cezaya) döneriz. Biz cehennemi kâfirlere bir zindan yapmışızdır. İsra/8

Asa- asaya- asev: عسى-عسبا-عسوا

عسا ان يفعل خيرا Umulur ki o hayır yapar. (Yadsıman,2021:591-592)

Zemahşeri; Tahrim suresinde yer alan asa edatına şu şekilde mana vermiştir;” Umulur ki Rabbiniz” ifadesi Allah tarafından kullar için bir ümitlendirme olup iki şekilde açıklanabilir: Birincisi bunun ceberut kralların kesinlik ifade eden kararlarını “ola ki, belki, muhtemelen “şeklinde ihtimalli söyleme adetleri üzere gelmiş olmasıdır. İkincisi de bunun korkuyla ümit arasında dengelenen bir tercih gözetmek gerektiğini kullara öğretmek üzere gelmiş olmasıdır. (Zemahşeri,2016 :6/808)

1.1.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

Size zor geldiği halde savaş üzerinize farz kılındı. Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz. Sizin için kötü olduğu halde bir şeyden hoşlanmış da olabilirsiniz. Yalnız Allah bilir, siz bilmezsiniz. 2/216

Burada Asa'nın “ola ki “anlamında kullanıldığını görüyoruz.

“Belki de bazen hoşlanmadığınız, kerih gördüğünüz bir şey sizin için hayırlı olabilir.”

“Ola ki bazen hoşlandığınız, sevdiğiniz bir şey sizin için şerli, kötü olabilir. Ne bilirsiniz, belki de siz sonucu nerden bileceksiniz gibi anlamlar verebiliriz.

Zerkeşi, Burhan isimli kitabında ise sevilen bir şeyi ummak, kerih görülen bir şeyden sakınmak manasını her iki anlamın toplanmış olduğu bu ayeti delil göstererek açıklamıştır. (Zerkeşi:288)

Hasırızade Elif Efendi bu ayete şu şekilde: “Olur ki bir şey sizin için hayırlı iken onu hoş görmezsiniz, yine olur ki bir şey sizin için kötü iken onu seversiniz.” manasını vermiştir. Her sevilen işte teracci her mekruhta ise hazer ve işfaka delalet eder.”

(Elif Efendi,2015:92)

1.2.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّهِمْ لَهُمْ إِنْهَاءٌ لَنَا مِنْ أَنْ نَقْتَالَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

Mûsâ'dan sonra İsrailoğulları'nın ileri gelenlerini görmedin mi? Peygamberlerinden birine “Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım” dediklerinde o, “Üzerinize savaş farz kılındığında savaşmayacağımızdan korkarım” cevabını verdi. “Yurtlarımızdan ve çocuklarımızdan uzaklaştırıldığımız halde Allah yolunda savaşmayıp da ne yapacağız?” dediler. Üzerlerine savaş farz kılınca da içlerinden azı müstesna, yüz çeviriverdiler. Allah zalimleri iyi bilmektedir. .2/246

Burada Asanın manası “sizden beklenen savaştan kaçmanız” şeklinde verilmektedir. Nitekim ayetin devamı da bunu haber vermektedir. Hel هل edatı ile kullanılmasıyla da isabet eden bir tahminle durum tespiti yapılmıştır.

SONUÇ

Biz insanoğulları için dünya hayatı, sürekli merakımızı canlı tutan bir zaman dilimini içermektedir. Hayat cevap aradığımız soru ve çözmeye çabaladığımız meşgalelerle sürüp gitmektedir. Gündelik hayatın meşguliyetleri de insan sayısı gibi çeşitlilik arz etmektedir. Arap Dili ve Belagatinin inceliklerine, mana zenginliğine ve meani ilmine göre ele aldığımız teracci bahsinde; lealle ve asa edatlarının ifadeyi nasıl zenginleştirmiş olduğunu gördük. Hayatta birçok alanda başarılı olmak kullanılan üslubun müşfikliğinde ve teşvik ediciliğinde gizli. Nasihatın, bilgilendirmenin; müşfik, şefkatli ve kavratıcı olduğu yerde başarının ve kurtuluşun olması kaçınılmazdır.

Lealle edatının meallerde yapılan “belki” tercümesinden daha derin, anlamı kuvvetlendirici ve sözü daha belif kılıcı manalar ihtiva ettiğini müşahade etmiş bulunmaktayız. Bu mana çeşitliliğini ilgili ayetlerin tefsirlerine uyguladığımız zaman bize daha farklı mana kapılarının aralanacağı da kanaatlerimiz arasındadır.

Biz bu ifadelerden; muhatabımıza anlaşılır, ince nükteleri olan, konuya, konuma, şartlara uygun bir konuşma üslubu kullanmamız gerektiğini hatırlıyoruz. “Ne alaka” kabilinden bir ret cümlesine mahal vermek yerine, akletmeye ,düşünmeye davet edici, yapıcı temennilerimizi dilimize pelesenk ederek konuşmayı düstur edinmeliyiz ki “Teracci” den umduğumuzu bulabilelim.

KAYNAKÇA

AKDEMİR, Hikmet (1999), Belagat Terimleri Ansiklopedisi Nil Yayınları, İzmir

ALBAYRAK Halis (1992), Kuranın Bütünlüğü Üzerine Şule Yayınları, İstanbul

DEMİRCİ Muhsin (2008), Kur’an’ın Ana Konuları, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul

ELİF EFENDİ, Hasırzade, (2015), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul

EL-UKBERİ Ebu'l-Beka Muhibbüddin Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah (1987), Et-Tibyân fi İrâbi'l-Kur'an (Tahkik Ali Muhammed el-Bicâvî), Beyrut

FİRÛZEBÂDÎ, Mecidüddîn Ebû Tahir Muhammed b. Ya'kub, (1987), Kâmusu'l-Muhît, Risale Müessesesi Beyrut

GÖKKIR, Necmettin, Tefsir Usulünde Lafız-Mana İlişkinin Tespiti ve Bağlam Bilgisinin Önemi, Makale İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi /https://www.tefsir.gen.tr/img/KTA01-necmettin-gokkir.pdf

HALEFULLAH, Muhammed Ahmed (2002), Kur’an’da Anlatım Sanatı (Tercüme Şaban Karataş), Ankara Okulu Yayınları

İBN ACİBE el-Haseni, (2015), Bahrül- Medid fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecid, (Ter. Dilaver Selvi), Semerkant Yayınları, İstanbul

JANSEN, J.J.G. (1995), Kur’an’a Bilimsel-Filolojik Pratik Yaklaşımlar Fecr Yayınevi, Ankara

KURT, Mustafa (1999), Arap Dilinde Cer Harfleri, M.Ü.İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul

KOÇ, Turan Din Dili, Rey Yayıncılık, Kayseri NESEFİ Necmeddin Ömer, (2019), et-Teyisîr fi't-Tefsîr (Tahkik Muhammed Coşkun), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul

ÖZALP, Hasan (2012), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Tezi, Bilim-Din İlişkisinde Uzlaşmacı Yaklaşımlar, İstanbul

ÖZSOY, Ömer- GÜLER, İlhami, (2001), Konularına Göre Kur’an, Fecr Yayınları, Ankara

TOSHİHIKO, İzitsu, Kur’an’da Allah ve İnsan (Ter. Süleyman Ateş), Yebi Ufuklar Neşriyat İstanbul

- SÂBÛNÎ, M. Ali, Safvetü't-Tefâsir (2003), İz Yayıncılık (Ter: Sadrettin Gümüş -Nedim Yılmaz), İstanbul
- WILSON, John, (2002), Dil Anlam ve Doğruluk, Ankara Okulu Yayınları, Ankara
- YADSIMAN, Nejla (2021), Sıfırdan Arapça Öğreniyorum, Azim Dağıtım, İstanbul
- YAKUP, Emil Bedi Mevsuatü'l-Huruf fi'l- lügati'l-Arabiyye Darü'l- Ceyl,Beyrut
- ZEMAHŞERÎ, Ebu'l-Kasım Mahmûd b. Ömer b. Ahmed el-Harizmi, (2016), Keşşaf Tefsiri- el-Keşşaf an-Haka'ik'ı Gavâmıdıt-Tenzil ve Uyuni'l-Ekâvil, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul
- ZERKEŞÎ, el Burhan Fi Ulumu'l- Kur'an,Daru'l- Mağrifet Beyrut